

Koning Salomo en de wijsheid van het hart

Overweging bij 1 Koningen 3 in de serie *Waar ga je voor?*

Is hij een toonbeeld van dienend leiderschap, deze koning Salomo? Als je alle verhalen over hem leest, dan blijkt dat hij zeker ook fouten heeft gemaakt, zoals eigenlijk alle koningen in het oude testament. Maar hier is hij de koning die het goed wil doen, die voelt dat er veel van hem verwacht wordt, die er wil zijn voor zijn volk en niet voor zichzelf. En dat is niet vanzelfsprekend.

Vorige week werd ik getroffen door een interview op de radio in het programma Pavlov met Charlotte Jongmans. Zij werkt als medewerker van een grote vakbond in het VU medisch centrum. Haar taak is het de escalatie van arbeidsconflicten op de werkvloer zoveel mogelijk te voorkomen. Ze vertelde dat het aantal conflicten de laatste jaren sterk is toegenomen. En ze kon ook aangeven hoe dat kwam. De ziekenhuisorganisatie is veel groter en complexer geworden. Maar het ligt vooral aan de cultuur, zei ze, aan de heersende manier van samenwerken. Omdat ze dezelfde functie ook vervult in het AMC, waar de problemen zich veel minder voordoen, durfde ze de uitspraak wel aan dat de christelijke achtergrond van het VU ziekenhuis een grote rol speelt in het gesloten houden van die heersende cultuur. Het probleem was vooral zichtbaar bij mensen die vol enthousiasme en met frisse ideeën de organisatie binnenkomen. Ze willen dingen veranderen en verbeteren. Ze gáán ervoor. En als ze dan geen steun krijgen van collega's en leidinggevendenden, dan kan het heel moeilijk worden. Want mensen willen er graag bij horen. Alleen staan in een groep is niet vol te houden. Je hebt erkenning nodig in je werk. Charlotte Jongmans vertelde ook dat vooral het *handelen* van de leiding bepalend is voor zo'n cultuur. De hoogste baas van het ziekenhuis, zei ze, kon wel zeer bevlogen en overtuigend *spreken* over dienend leiderschap. Ze had hem bij gelegenheid tegengesproken, omdat ze wist dat in de organisatie als geheel de feiten anders waren. Op de laatste vraag van de journalist naar haar hoop voor de korte termijn, antwoordde ze zonder enige aarzeling: dat er iemand komt die *recht* doet aan al die mensen die daar met hart en ziel werken!

Het is maar een voorbeeld natuurlijk. En er zijn talloze andere. Maar ik vertel het u omdat ik denk dat dit soort verhalen van belang zijn, als wij ons afvragen waar het in de politiek om gaat. We hebben al heel wat debatten op tv achter de rug en ze zijn soms fascinerend om te zien. Maar gaan ze over wat ons werkelijk beweegt? Het is een lastig woord: politiek. Want het betekent niet alleen "de politiek" zoals we die nu weer volop in bedrijf zien. Het is niet alleen het Haagse spel rondom het verdelen van de macht en het binnenhalen van zetels; het zijn niet alleen de goed acterende politici, die meer of minder zichzelf zijn, die elkaar bestrijden op cijfers en onzekere toekomstscenario's. Politiek betekent ook "het politieke": het samenleven en samen werken. Het is de maatschappelijke context waarin we allemaal staan, in welke positie dan ook, als werkende of werkzoekende of gepensioneerde, als vrijwilliger of professional, als verzorger of patiënt, maar ook gewoon als zoon of dochter, vader of moeder. En in al die posities gaat het dan ook nog om sterk en zwak, om arm en rijk en ook om vriend en vijand. Deze betekenis van politiek gaat ons allen aan. En de politieke vraag bij uitstek is dan: wat is hierin rechtvaardig, hoe komt ieders inzet, maar ook ieders gewone aanwezigheid, ieders er-zijn-zoals-hij-is tot zijn recht?

Deze betekenis van politiek is volop aanwezig in alle bijbelverhalen die wij hier wekelijks lezen. Zo ook in het verhaal van vandaag. Het gaat uiteindelijk niet om Salomo. Wat hij vraagt is niet voor zichzelf, maar omwille van het volk dat niet te tellen is zo talrijk. Het gaat om die onoverzienbare veelheid van meningen en belangen, om het bewaren van rechtvaardige verhoudingen, van de onderlinge vrede, van de gemeenschappelijkheid die altijd bedreigd is. Als jonge koning voelt Salomo zich verantwoordelijk, maar ook kwetsbaar en onzeker. Hij droomt ervan. Zonder hulp kan hij het niet redden en daarom vraagt hij een horend hart. Dat is het begin van zijn wijsheid, de vraag om een hart dat luistert en het besef dat hij dat niet al van zichzelf heeft. Rijkdom en eer kun je er altijd nog bij krijgen, als je koning bent. Maar het begint met kunnen luisteren, met ontvankelijkheid, met de wijsheid van het hart die je niet zelf kunt maken. Salomo voelt aan dat hij dat nodig heeft om recht te kunnen doen, om onderscheid te kunnen maken tussen goed en kwaad, tussen waar en onwaar, ten dienste van het volk.

Wat dat in de praktijk voor hem betekent wordt in het verhaal nog duidelijker als je verder leest. De verteller doet daar iets wat journalisten nu ook doen. Hij brengt Salomo meteen in de positie waarin hij wel móet oordelen over de vraag wie van de twee vrouwen die bij hem komen nu recht heeft op het ene kind dat zij betwisten. Het is talloze keren uitgebeeld: de koning zit hoog op zijn troon, het zwaard

in de aanslag, met onder hem op de knieën die twee smekende en elkaar aanklagende vrouwen. Hij luistert, hij laat tot zich doordringen wat zij eigenlijk vragen. Hij leeft zich in, begrijpt welke passies er in het spel zijn. Welke zijn bedrieglijk en verblindend, welke echt en fundamenteel? Opvallend is: het oordeel, het onderscheid tussen waar en onwaar, maakt hij niet eigenmachtig. Het wordt vanzelf duidelijk, onder de dreiging van zijn verschrikkelijke voorstel om het overblijvende kind in tweeën te delen. Wat recht is en wat niet, dat blijkt hier uit de passies zelf, in de confrontatie met de dood. De ware moeder staat haar kind liever af dan dat ze het ziet sterven. Het oordeel van de koning komt er niet door een afweging van belangen, het is ook niet een autoritair besluit, maar een publieke uitspraak over wat hij duidelijk zichtbaar heeft gemaakt, helemaal vanuit de emotionele betrokkenheid van degenen waar het om gaat. Rechtvaardig en wijs oordelen betekent hier: niet teveel spreken, maar luisteren, met een zekere afstand laten zien wat er aan de hand is en recht zetten wat vals en onrechtvaardig is. Zo scheidt Salomo een nieuwe situatie, opent hij een nieuwe toekomst. En dat geeft hem pas echt gezag bij het volk, zegt het verhaal, “omdat ze hebben ingezien dat er genoeg wijsheid van God in zijn binnenste is om recht te doen.”

Natuurlijk is dit geen modern verhaal. De macht is in onze maatschappij op allerlei manieren verdeeld en machtige posities kunnen alleen nog tijdelijk worden bezet. De troon van de koning is voor ons een lege troon geworden. Met zoveel zwevende kiezers en golfbewegingen in de peilingen heeft de verkiezingsuitslag al bij voorbaat iets betrekkelijks. Je hoort het vaak: kunnen we de belangrijke beslissingen niet beter overlaten aan verantwoordelijke experts, aan mensen met veel kennis en verstand van zaken? Misschien willen wij ook minder dan voorheen de druk voelen dat we alles zelf moeten bepalen en voortdurend moeten kiezen. Maar des te meer willen we elkaar en vooral ook onze leiders wel echt kunnen vertrouwen. In al die vormen van macht waarmee wij te maken hebben, hoe gefragmenteerd ze ook zijn, gaat het misschien meer dan ooit om dat waar de koning van Israël voor staat, op alle niveaus: voor het uitspreken en het doen van wat recht en goed is, juist in wat ons werkelijk beweegt, in wie we zijn als emotioneel betrokken mensen, die het goede willen voor de ander en voor onszelf.

Het politieke in de maatschappij is nooit alleen een kwestie van berekening en van regelingen die zorgen voor het meeste nut en plezier voor het grootste aantal mensen. Het is ook altijd een kwestie van recht willen doen aan de rechteloze en aan de minst bedeelde. En dus van een wijze emotionele betrokkenheid daarbij, van samen leven tussen hoop en vrees. Ik vrees voor een maatschappij die alleen nog maar liberaal is, die beheerst wordt door economische wetten en financiële markten, door hebzucht en eigenbelang en het recht van de sterkste, voor een verwildering van het volk waar de politiek geen vat meer op heeft. Ik hoop op een maatschappij waarin solidariteit geen loos woord is, maar gedaan wordt en doordringt op alle niveau's, in alle relaties, in alle posities. En dat betekent toch dat in Europa en in de wereld als geheel meer politieke beheersing en ordening nodig is van economische en financiële machten. Het bijbelverhaal wijst ons erop dat de troon van de koning, als een levend symbool van werkelijk politieke macht en van onderlinge solidariteit en gerechtigheid, nog steeds van het grootste belang is en nodig is voor het bewaren van vrede en van gezag in de wereld.

Mirjam Wolthuis heeft ons in deze kerk vorige week heel goed herinnerd aan wat de kern is van ons samenzijn: dat we hier kunnen bidden en zingen en delen. Dat gebeurt hier ook vandaag met overgave, vanuit de politieke bevlogenheid die als een rode draad door heel de bijbel heen herkenbaar is. Over de koning wordt in psalm 72 gezongen: “Moge hij recht doen aan de zwakken, redding bieden aan de armen, maar de onderdrukker neerslaan.” En in psalm 14 is God zelf aan het woord: “Ik, zegt Hij, ik zal hem recht doen.” Dat bidden en zingen kan ons helpen om ook buiten de muren van dit kerkgebouw scherp en wijs te blijven onderscheiden, niet om eigenmachtig te oordelen, juist niet, maar om zoveel als kan recht te doen. We moeten kiezen, deze week, ook als Dominicusgangers die graag willen dat geloof en hoop en liefde doordringen in de politiek. Laten we hopen dat onze stem een terecht vertrouwen geeft aan degenen die gekozen worden en dat zij doen wat mogelijk is in de wereld van vandaag. In die hele wirwar van de verkiezingsstrijd kan de kerk een plaats zijn van vertrouwen en bemoediging. “Hij zal de machten die ons dwingen, breken en binden.” Wij staan er niet alléén voor, als we er werkelijk voor gaan. Dat is niet een blind vertrouwen dat het ooit goed komt, dat de wereld vanzelf zal veranderen in een koninkrijk van vrede. Het is het vertrouwen dat er een God is die met ons mee gaat en die zich nu al verheugt, als wij vragen om wijsheid en een horend hart en doen wat moet gedaan.

Germain Creighton